

פוטנציאל להסלמה: תקיפות המיליציות הפרו-איראניות על כוחות אמריקאים

אלדד שביט וסימה שיין | 30 באוקטובר, 2023 | גיליון 1776

התגברות התקיפות של המיליציות הפרו-איראניות נגד הכוחות האמריקאית בעיראק ובסוריה והתגבור המקביל של הכוחות האמריקאיים באזור, לצד אזהרות בכירי הממשל המטילים את האחריות למתיחות על איראן – כל אלה מעידים על אפשרות להסלמה. אמנם, ארצות הברית ואיראן שתיהן אינן מעוניינות בעימות ישיר ביניהן, אך להתפתחויות אלה, נוסף לאפשרות של הידרדרות בין חיזבאללה לישראל, פוטנציאל ממשי להביא להתנגשות ישירה ביניהן. אם ההרתעה האמריקאית תיכשל, יעלה הצורך לתרגם את האיומים שמשדר הממשל למעשים ובכלל זאת פעולות קינטיות ישירות נגד יעדים איראניים. ככל שהמסרים האמריקאיים יהיו ברורים יותר, כך גם יעלה הסיכוי שאיראן תפעל למנוע הידרדרות לעימות שאין לה עניין בו.

מאז שהחלה המלחמה בין ישראל לחמאס ועקב הגיבוי הנחרץ שארצות הברית מעניקה לישראל הגבירו משמעותית המיליציות הפרו-איראניות את התקיפות נגד יעדים אמריקאיים בסוריה ובעיראק. ובמקביל החות'ים, הנתמכים על ידי איראן, שיגרו (ב-18 וב-27 באוקטובר) טק"ק וכתב"מים משטח תימן לכיוון ישראל ומצרים, אשר יורטו על ידי כוחות אמריקאיים וישראלים. תקיפות אלה מבוצעות לאחר הפוגה בת מספר חודשים כתוצאה מהסכמות שאליון הגיעו ארצות הברית ואיראן, במסגרת הסכם חילופי האסירים ושחרור כספים איראנים מוקפאים.

בתגובה לתקיפות נגדם תקפו הכוחות האמריקאיים שני יעדים המשמשים לאחסון אמל"ח של משמרות המהפכה האיראניים ובעלי בריתם באזור גבול עיראק-סוריה. שר ההגנה האמריקאי הדגיש [בהודעה](#) שפרסם כי "התקיפות המדויקות" נועדו להעביר לאיראן מסר כי ארצות הברית לא תסבול התקפות כאלה ותגן על עצמה, על אנשיה ועל האינטרסים שלה. עוד ציין כי הממשל אינו מחפש עימות ואין לו כוונה או רצון לבצע פעולות נוספות, וכי פעולותיו נפרדות ונבדלות מהלחימה המתנהלת בין ישראל לחמאס. המיליציות מצידן הבהירו את ההיפך, בהדגישן כי ההתייצבות האמריקאית לצד ישראל בלחימה נגד חמאס היא המניע להתקפות שביצעו.

הבית הלבן אף עדכן כי הנשיא ביידן שיגר מסר ישיר להנהגה האיראנית והזהיר אותה מהמשך המתקפות על יעדים אמריקאיים במזרח התיכון, וגם מניצול ההזדמנות על ידי חיזבאללה להרחבת המלחמה נגד ישראל. לצד מסרים דיפלומטיים, שורת בכירים אמריקאיים ובראשם

הנשיא ביידן עצמו וכן שר החוץ, אנתוני בלינקן, הזהירו פומבית את איראן כי עליה לקחת בחשבון כי אם תמשכנה התקיפות על יעדים אמריקאיים, ארצות הברית תגיב. בלינקן ציין במהלך נאום שנשא בכינוס מיוחד של מועצת הביטחון כי ארצות הברית אינה מחפשת סכסוך עם איראן. אבל אם איראן או שלוחותיה ימשיכו לתקוף יעדים אמריקאיים, הממשל יפעל "במהירות ובנחרצות". זאת, מעבר לאזהרות החוזרות של הנשיא ביידן, כולל במהלך ביקורו בישראל, כי אל (Don't) לאיראן וחיזבאללה לנצל את ההזדמנות ולפעול נגד ישראל. ואכן, מיד לאחר המתקפה של חמאס בנגב המערבי ונוכח עוצמת הפגיעה בישראל ומספר החטופים, הכיר הממשל האמריקאי בפוטנציאל הממשי של האירוע לחרוג מהיקף של סבב עימות נוסף בין ישראל לחמאס ולזלוג גם לחזיתות אחרות. כדי להרתיע את איראן וחיזבאללה הוא גיבה את מסרי ההרתעה הנחרצים בתגבור כוחות משמעותי בים התיכון. מנהיג איראן מצידו הבהיר כי לפי המידע שברשותו, מדיניות ישראל בתקיפות ברצועת עזה הוכתבה על ידי וושינגטון והיא הנושאת באחריות למעשיה של ישראל.

הממשל אינו מסתפק בהצהרות ומזה כשבועיים מתגבר בהיקפים גדולים את נוכחות הכוחות האמריקאיים בים התיכון ובמפרץ הפרסי. נושאת המטוסים ג'ראלד פורד וקבוצת התקיפה שלה משייטת ליד חופי ישראל, ונושאת המטוסים אייזנהאואר והקבוצה המלווה אותה תגיע למפרץ ותצטרף לכוח הימי של הצי ה-5, שכבר ערוך שם. נוסף על כוח זה נמצאות באזור שתי ספינות אמפיביות של הצי האמריקאי, והן עושות את דרכן לים סוף. מקבץ זה של אוניות הצי הוא הגדול ביותר זה עשרות שנים. חיל האוויר האמריקאי שלח לאזור גם מספר טייסות וכן סוללות הגנה אווירית THAAD, שתתפרסנה בערב הסעודית, ומערכות פטריוט שייפרסו בערב הסעודית, כוויט, ירדן, עיראק, קטר ואיחוד האמירויות. זאת, בנוסף לשליחת שתי סוללות "כיפת ברזל" מארצות הברית לישראל. בנוסף, הפנטגון הודיע כי פיקוד מרכז האמריקאי יתוגבר בכ-900 חיילים נוספים.

נשיא איראן אישר כי ארצות הברית שיגרה מסרים לטהראן והדגיש כי בתגובה היא קיבלה "תשובה מעשית בשטח" וכי "היא דורשת מאיתנו לא לפעול תוך מתן תמיכה רחבה לישות הציונית, וזו דרישה פסולה". דוברים איראנים בכירים ובראשם שר החוץ, עבדולאהי, שהשתתף (26 באוקטובר) בכינוס עצרת האו"ם, מנהלים מאמץ הסברתי אינטנסיבי. במוקד שני מסרים מרכזיים: ניסיון להרתיע את ארצות הברית על ידי איתות אשר לפוטנציאל הנזק שייגרם עקב המשך המתקפות על יעדיה במזרח התיכון, והרגעת בעלי הבריתם של איראן באזור כי היא מחויבת להן. במסגרת זו, הזהיר עבדולאהי את ארצות הברית כי המשך תמיכתה בישראל תביא ל"פתיחת חזיתות חדשות נגדה". גם דובר מטעם משמרות המהפכה הזהיר כי "מי שלא יכול להגיע לישראל (בקרב) עשוי להגיע לכוחות ארצות הברית שמנהלים את המלחמה הזו". לדבריו, איראן עוקבת אחר בסיסי ארצות הברית באזור.

מלחמת ישראל-חמאס קטעה באחת את המאמץ שעשו בחודשים האחרונים ארצות הברית ואיראן להרגיע את היחסים ביניהן. הממשל קיווה לצלוח את שנת הבחירות הקרובה בלי צורך

להשקיע משאבים בסוגיה האיראנית, ואיראן נהנתה מהכספים ששחררו ומכך שהלחצים סביב תוכנית הגרעין צפויים להירגע. עדיין, הרושם הוא כי לארצות הברית, כמו גם לאיראן, אין עניין בהידרדרות ובוודאי אין להן עניין בעימות ישיר ביניהן. אך המתרחשות הרבה בעת הנוכחית באזור מנמיכה משמעותי את הרף להידרדרות רחבה יותר. נראה כי כל צד בוחן את סף הרגישות של הצד השני. הממשל האמריקאי מדגיש כי אינו מתכוון לעבור לסדר היום אם ההתקפות על יעדים אמריקאיים יימשכו ובעיקר אם יהיו נפגעים בנפש. איראן מצידה טוענת כי אין לה שליטה על הארגונים בעיראק ובסוריה, אך הממשל הדגיש כי ידוע לו שטראן נותנת להם אור ירוק להמשיך בתקיפות.

תחילת המתקפה הקרקעית של צה"ל ברצועה בימים האחרונים צפויה להגביר את הלחצים בקרב חיזבאללה וארגוני החסות האיראנים האחרים באזור להגיב, ובכך אף להגביר את המתרחשות בינם לבין ארצות הברית. העובדה שהממשל מסמן בברור את איראן כאחראית לתקיפות נגד יעדים אמריקאיים מסמנת אותה גם ככתובת אפשרית לתגובה. חשובה בעניין זה אזהרתו הישירה של היועץ לביטחון לאומי, ג'ייק סאליבאן, (29 אוקטובר), שארצות תגיב אם איראן תתקוף שוב חיילים אמריקאים.

ההתפתחויות מכאן והלאה יהיו תלויות בנחישותו של הממשל האמריקאי לתרגם לצעדים התקפיים את הקו האדום (גם אם אינו נוקט טרמינולוגיה זו) שהוא מציב, ועוד יותר בהערכת הצמרת האיראנית ובעיקר זו של מנהיג איראן ח'אמנהאי, המגלה בעקביות רתיעה מכניסה לעימות צבאי ישיר עם ארצות הברית, את רצינות איומי הממשל.

בתהליכי קבלת ההחלטות של הנשיא בידן נלקחת בחשבון שורת סוגיות ובהן, לצד הצורך למנוע פגיעה בחיילים אמריקאיים, גם הדימוי של וושינגטון בקרב בעלות בריתה באזור. שיקול נוסף הוא מעמדו האישי של הנשיא, הפותח את שנת הבחירות לנשיאות, ולקחי ההשלכות השליליות שהיו למעמדה ואמינותה של ארצות הברית לאחר נסיגת הנשיא אובמה ממימוש האיום הצבאי שהופנה לסוריה בנוגע לחציית קו אדום לגבי שימוש באמל"ח כימי.

לכן, לאור הנחישות שמפגין בידן בצורך להילחם ב"גורמי הרשע", כהגדרתו, ולמרות הרצון למנוע הידרדרות, ניתן להעריך (בזהירות) כי המשך ההתגרות ביעדים אמריקאיים יביא לתגובה משמעותית יותר, כולל נגד איראן. מוקדם עדין להעריך האם ההתרחשויות במזרח התיכון יביאו להערכה מחדש בווישינגטון אשר למכלול היחסים עם איראן, כולל בהקשר לתוכנית הגרעין. עם זאת, ספק את הממשל יתחשב בנושא זה של סוגיית הגרעין כגורם מעכב, אם יעריך שאיראן חצתה את הגבול מבחינתו, באופן שמחייב תגובה קונקרטיה, כולל צבאית.

אשר לאיראן, מדובר במבחן הראשון המשמעותי של "חזית ההתנגדות" שהיא יצרה וטיפחה. הצלחת חמאס בפתיחת המלחמה מוצגת כהישג גדול שהתחיל את "תהליך קריסתה של ישראל". האירוע מחייב מבחינתה הן מניעת כישלון מלא והן הוכחה לאפקטיביות של החזית. מנגד, איראן אינה מעוניינת בפגיעה קשה בחיזבאללה ולכן תומכת במדיניות שהארגון נוקט, אך בלי להיכנס למערכה כוללת וגם מנסה לבדל את עצמה מפעילות המיליציות בעיראק

ובסוריה. מטרה מרכזית של איראן, ללא קשר למתקפה של חמאס, הייתה ונותרה סילוק הנוכחות האמריקאית מהמזרח התיכון ובפרט מעיראק וסוריה. התקיפות על האמריקאים בימים אלה משרתות הן מטרה ארוכת טווח זו והן "תרומה" של רכיבי "חזית ההתנגדות" למלחמה שמנהל חמאס. במאמץ להרתיע את וושינגטון מתגובה, איראן אף רומזת לאפשרות של פגיעה בבסיסים אמריקאיים במדינות המפרץ, שתהיה מנוגדת למגמה שהובילה טהראן בשנתיים האחרונות - התקרבות לאמירויות ולערב הסעודית. אמנם איראן אינה מעוניינת בעימות ישיר בינה לארצות הברית, אך בשלב הנוכחי ספק אם היא מעריכה אופציה זו כקרובה ולכן דווקא עשויה לנקוט צעדים שייאלצו את הממשל להגיב.

בניגוד לאינטרס הבסיסי של ארצות הברית ואיראן, למציאות הנוכחית פוטנציאל ממשי להביא להתנגשות ישירה בין איראן ובעלות בריתה לבין ארצות הברית. אם ההרתעה האמריקאית תיכשל, כן יעלה הצורך לתרגם את האיומים שמשדר הממשל למעשים ובכלל זאת פעולות קינטיות ישירות נגד יעדים איראניים. ככל שהמסרים האמריקאים יהיו ברורים יותר, כך גם יעלה הסיכוי שאיראן תפעל למנוע הידרדרות לעימות שאין לה עניין בו, ובוודאי כזה שלא היא תכננה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט